17

HET GRAF.

LEERREDE,

UITGESPROKEN AAN DEN AVOND VAN GOEDEVRIJDAG

IN DE BEURT VAN WIJLEN

Ds. D. GILDEMEESTER.

DOOR

Dr. A. KUYPER.

Ten voordeele van de weezen der Ned. Herv. Diaconie te Utrecht.

UTRECHT,
J. H. VAN PEURSEM.
1869.

EX LIBRIS
COURAGE AND LOYALTY
DR.G.PUCHINGER

HET GRAF.

LEERREDE,

UITGESPROKEN AAN DEN AVOND VAN GOEDEVRIJDAG

IN DE BEURT VAN WIJLEN

Ds. D. GILDEMEESTER.

DOOR

Dr. A. KUYPER.

Ten voordeele van de weezen der Ned. Herv. Diaconie te Utrecht.

UTRECHT,
J. H. VAN PEURSEM.
1869.

SNELPERSDRUK: KEMINK EN ZOON, TE UTRECHT.

Op den sterfdag des Heeren werd ik naar de beurtordening onzer gemeente tot de aandoenlijke taak geroepen, om des avonds in de Jacobikerk voor mijnen ontslapenen ambtgenoot op te treden, wiens naam nog voor deze godsdienstoefening op het beurtenbriefje stond aangeschreven. Wat het mij kostte voor hém daar te staan, om wiens graf we ons nog den vorigen dag verzameld hadden, weet mijn ziel het best. Maar de Heer, uit Wien alle kracht is, zij lof en prijs! Hij heeft mij geholpen!

En als ik nu het toen gesproken woord in het licht geef, dichte niemand mij de meening toe, alsof ik met een woord, te midden van zoo sterke gemoedsbeweging voorbereid en uitgesproken, licht zocht te werpen op het diepe raadsel, dat in „het graf" zich voor ons denken plaatst. Drie redenen slechts bewogen mij tot deze uitgave.

Vooreerst, dien avond sprak ik voor hen in de eerste plaats die gewoon waren onzen GILDEMEESTER *te volgen. Het was zijn beurt. Zijn volgelingen hadden dus op het toen gesprokene zeker recht, en het verlangen om het blijvend te bezitten eischte de kieschheid der inwilliging.*

Dan, het was in het bedehuis dien avond zoo onrustig, zoo onstuimig vol, dat ik ook met de uiterste inspanning de toen bezette ruimte onzer Jacobikerk niet met mijn stem vermocht te bereiken. Die daar was en niet hooren kon, wilde ik door lezing van het toen gesprokene de pijnlijke ure vergoeden, te midden van zooveel gedrang en zonder stichting doorgebracht.

Maar nog een derde reden bewoog mij daartoe.

Utrecht schoot langen tijd in de van God gebodene zorg voor zijn weezen te kort. Het hier bestaande Gereformeerde weeshuis draagt een uitsluitend burgerlijk karakter, en als men weet dat op een gemeente van 37000 *zielen de bevolking van dit gesticht afwisselend niet meer dan* 100 *à* 120 *kinderen bedraagt, zal ieder beseffen, dat gansche klassen van weezen door dit gesticht niet worden gebaat. Het veertigtal kinderen in het Fundatiehuis opgenomen, ontnemen aan dit feit in niets zijn gewicht. Een vergelijking van de bevolking der weeshuizen in andere steden, bewijst voldingend dat er ook na aftrek van deze* ± 160 *kinderen nog een aantal van* 200 *weezen onverzorgd in deze stad voortleeft* [1]. *Een deel daarvan werd dusver door de diaconie op déze wijze verzorgd, dat men ze voor f* 60.— *in het jaar in bijzondere gezinnen uitbesteedde. Vrees voor de kwade gevolgen van caserneering en onnatuurlijke opvoeding, die*

---

1) Te Leiden worden op een gemeente van 26,000 zielen 250 weezen verzorgd. Relatief geeft dit voor een gemeente van 37,000 zielen een getal van 360 weezen.

in stijve dressuur op kon gaan, stond langen tijd het stichten van een eigen weeshuis voor diaconie-kinderen hinderend in den weg. Toch bleek het op de proef, dat de gevolgen van private uitbesteding niet minder noodlottig en verderfelijk konden worden. De kerkeraad besloot daarom op voorstel van diakenen een middenweg in te slaan. En zoo is thans uit den boezem der diakenen een vaste commissie benoemd, die uitsluitend belast is met de huisvesting, voeding en kleeding der weezen, en die daarvoor uit de kas der diaconie voor elk kind de gewone f 60.— *ontvangt* [1]).

Deze commissie heeft gemeend haar beperkte middelen het doeltreffendst te kunnen besteden, door de haar toevertrouwde kinderen op te nemen in eenzelfde huis. Een woning, daartoe op den Daalschen dijk gehuurd, strekt nu reeds tot huisvesting voor 14 *kinderen, wier aantal binnen kort nog met vier staat vermeerderd te worden. Gelijk we zagen zal in normalen toestand dit getal echter nog vertienvoudigd moeten worden. Én met het oog op de nu reeds bestaande behoeften, én vooral met het oog op de toekomst, rust derhalve op Utrecht's gemeente de verplichting, om deze voorloopige behuizing in een vaste stichting te doen uitgroeien en deze stichting door haar gaven bij leven en uiterste wilbeschikking te steunen. Mede ten behoeve dezer Commissie*

1) Deze Commissie bestaat uit de Heeren: Mr. A. R. Falck, *Praes.*, J. J. Verbrugh, *Scrib.* en *Thes.*, H. de Leur, H. Hulsebos en J. van Schaick.

—

en ter bevordering van dit doel besloot ik tot de uitgave dezer leerrede, niet slechts om haar de kleine bate van de opbrengst dezer uitgave aan te bieden, maar vooral, om de aandacht te vestigen op een schuld die op onze gemeente blijft rusten, zoo lang de eerste eisch der liefde, om voor behoeftige weezen te zorgen, ook in ons midden niet is vervuld.

Utrecht, 8 April 1869. K.

Zoo de Heer had gewild, en *hij* had geleefd, zou niet ik voor u zijn opgetreden, M. H! *Hij* zou dan voor u hebben gestaan, de man, dien ge begeerd hadt, de man, dien ge hadt gewacht, en wiens gemis u eerst deze avondure in al zijn werkelijkheid teekent. Maar ach! verstijfd ligt reeds de hand, waarmeê hij zelf zich voor deez' beurt had aangeschreven, en hij die naar het graf des Heeren u roepen zou, is zelf reeds in zijn eigen graf ternèergelegd.

Voor een doode sta ik hier, met de schim van den ontslapene achter mij. Want al rust hij reeds in het versch-gedolven graf, toch zweeft, toch leeft, toch staat hij daar immers nog voor het oog uwer ziel, voor het oog uwer verbeelding, en vooral in deze avondure, nu geheel ons samenzijn op hem aller gedachte richt, rijst zijn gestalte uit aller herinnering, bovenal uit het hart van wie hem minden, voor ons op. Neen, ook al zijn we nog gisteren pas achter zijn lijkbaar aangetreden, al hebben we gestaard in zijn graf, toch is de rauwe werkelijkheid ons nog te machtig. Nog schijnt het een droom. We weten het, maar willen het nog niet verstaan. We zien het, maar kunnen het nog niet doorleven. Nog roept ge hem, of hij komen mocht. Nog is

het u, of ge hem bezit. O! bij God! het is ook te veel voor ons menschenhart, zoo plotseling, door zoo verpletterend een slag zooveel liefde ons te zien ontvallen.

Reeds mij doet het zoo aan, reeds mij beklemt het zoo, hier in zijn plaats te staan, — maar toch ik begrijp het, mijn eigen smart kan daarom nog geen maatstaf van de uwe zijn, want hoe kort was het dat ik hem zag, hoe weinig dat ik hem van hart tot hart ontmoette. Maar gij, die hem straks zeven jaren als den uwe hebt gekend; gij vooral in ons midden, die meer dan mij dit mogelijk was, onder zijn prediking hebt gewoond, die in uw omgang zijn trouw, in droefenis zijn troost, bij uw stervenden zijn gebed, of bij uw onderwijs zijn leiding genoten hebt; gij bovenal, die door dien vriend, die u ontviel, den Besten Vriend hebt leeren vinden, — o! ik begrijp het, u is geweld aangedaan in een uwer teederste neigingen, u bloedt het hart, en het vochtig oog kan slechts ten halve vertolken, wat smart uw ziel als door deed vloeien, toen dien avond nog, of in den vroegen morgen, u die jammertijding overviel.

Neen we verheerlijken onze dooden niet: nooit mag door hun beeld het Christusbeeld uit onze gedachten, veel min van deze plaatse verdrongen worden, — maar toch onze smart, waarom ze niet uitgesproken, waarom de rouwe van ons hart niet aan elkanderen geklaagd? Waarom zouden we onnatuurlijk zijn? Immers gij kunt niet naar deze plaatse opzien, ik mijn hand niet op deez' kansel leggen; wij kunnen dit avonduur hier in dit bedehuis niet samenzijn, zonder dat van zelf onze gedachte uitgaat naar hem, dien mijn hart met het uwe als een vriend en broeder beweent.

En waarom ook van hem niet gesproken? alsof er in zijn dood, neen, laat mij zeggen, in zijn weggerukt worden uit het land der levenden, in zijn losscheuren van wien hij dierbaar was, alsof er in het vellen met een enkelen slag van dien zoo krachtigen man, geen Godswoord tot de Gemeente, geen sprake Gods ook tot u was uitgegaan.

Ziet wat we zoo vaak zongen, met een klank eerst op de lippen geboren, wat we zoo vaak uitspraken, meer gedachteloos dan dat we zelf het geloofden, van de broosheid des levens, van dien Almachtigen God, die doet naar Zijn welbehagen met al de schepselen Zijns aardrijks, dát heeft de Heer van Leven en van Dood met Zijn woord vol macht en majesteit ons in de werkelijkheid van dat sterven weêr gepredikt. Dát was die verslagenheid, die bij het hooren van zijn sterven ons op 't harte sloeg, omdat het was, alsof de Almachtige God door zijn stervende hand ons zelf aan de vezelen van ons aanzijn trok. O! dat heilige spotten van hem, die de aarde treedt als voetschabel, met die stellige verzekerdheid, de zekere berekening, de geruste verwachting van ons menschen. Ziet toch, om het getal uwer leeraren te vermeerderen zou men samenkomen, en... God neemt weg uit uw midden, die er was. [1]) Hoe veel jaren levens hadden wij hem niet nog toegedacht, maar... God beperkt hem voet voor voet, en de dag, de ure is hem afgesneden, eer de mare van zijn ziekbed u bereikt. Wie uwer

1) Juist tegen den volgenden avond was de Kerkeraad opgeroepen ter formeering van een drietal voor de pas-gestichte elfde predikantsplaats. Onder den diepen indruk van het zoo treffend verlies, besloot de Kerkeraad zijn zitting te verdagen.

had niet hem eer bij 't graf zijner vrouw, dan haar bij zijn stervensponde gewacht, maar... God werpt den gebroken staf op het gekrookte riet ter neder, en verbrijzelt haar hart in hem, die waar 't dreigde te breken, juist alleen het door zijn liefde steunen kan.

Doch neen, ik ga niet voort, Gel.! Vertolkt gij liever elk voor uw eigen hart, wat de prediking Gods in dat plotseling sterven u van gedachteloosheid beticht, u van zonde aanklaagt, u aan vergetelheid Zijner almacht verwijt. Dit alleen vraag ik u. Vergeet, te midden van uw eigen rouw, de deernis der liefde niet voor haar, wier levensgeluk in dat graf bedolven wierd, wier levensglans in dat graf schier is ondergegaan. Voelt, hoe een slag, die u slechts van ter zijde trof, die vrouw, die moeder, die verwanten des bloeds verpletteren moest, wien hij doorging tot in de diepste scheiding der ziel. O! hun troosten geen klanken: God moet daar troosten, zoo ze getroost zullen zijn! Gij, wien hij een plaatse ledig liet in 't hart, gij vooral, wien hij een steun was des geloofs, openbaart het in uw smart, dat niet op hem, maar door hem op Christus alleen uw geloof gericht was. Wat ledig wierd door zijn verscheiden, laat het door een hooger leven, door een nog heiliger liefde worden vervuld. En gij, ontslapen vriend, Gildemeester, onze broeder! zal ons oog u dan niet meer zien, zal onze hand de uwe niet meer drukken, zult ge niet meer staan op dit spreekgestoelte en zal uw stem niet meer in deze gewelven worden gehoord, o! daarom vergeten we u niet, daarom is uw naam uit onze herinnering, uw beeld nog uit ons hart niet uitgewischt. Heeft ons oog om u geweend, was 't hart ons beklemd, toen we u naar 't graf hebben uitgedragen, — ook over dood en

graf volgt u onze bede, dat uw ruste zacht en uw ontwaken eens volheerlijk zij! En nu, wat dunkt u, Gemeente! dat psalmlied van „de bloem, die sierlijk pronkt op het veld," zou het niet beter dan eenig ander woord onzen weemoed bij het graf van den ontslapene vertolken? want ja, zóó was het hier immers letterlijk

Gelijk het gras is ons kortstondig leven,
Gelijk een bloem die op het veld verheven,
Wel sierlijk pronkt, maar krachtloos is en teer.
Wanneer de wind zich over het land laat hooren,
Dan knakt haar steel, haar schoonheid gaat verloren;
Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.

Komt, neemt die roerende woorden dan zelven op de lippen, en zingen we van Psalm 103 het 8e vers.

I.

We komen van het graf eens vriends, M. H.! — het is de sterfdag des Heeren en naar Zijn graf roept ons het woord der prediking. Van wat anders dan van *het graf*, wilt ge dus dat ik spreken zal.

Het graf zonder Christus.
Het graf van Christus.
Het graf met Christus.
laat zoo dan de loop onzer gedachten zijn.

Over het graf zullen we dan spreken, maar zegt mij, kent gij het graf M. H.! Het graf, niet zooals het u

tegenlacht, waar het door het licht van den Christus wordt bestraald. Het graf, niet zooals een valsche weemoed het met de bloemen der verdichting bestrooit. Het graf, niet zooals het voor de overspanning der onverschilligheid zich in een onbestemd geheimzinnig verbergt. Neen, niet het graf gelijk het van verre, gelijk het van achter den blinddoek der eigenliefde bezien, niet gelijk het in het licht van een hoogeren glans zich aan u voordoet, — maar het graf, het werkelijke graf, in zijn rauwe schrikkelijkheid, ja het graf zonder Christus kent ge dat? Hebt ge ooit zóó dat graf in zijn naakte werkelijkheid ingedacht, dat ge in het denken aan dat graf u zelven medeopnaamt: het als zaagt in de toekomst, hoe men ook u uit uw woning uitdroeg, om u een rustbed op den akker des doods te spreiden, ja, dat ge als ware het u zelven daar liggen zaagt, u zelven daar liggen voeldet, en met helder bewustzijn doorleefd hebt, wat het zegt een prooi van dat graf te zijn. O! alleen, zoo die ernst u niet te somber was, zoo ge tot die huiverige gedachte moed kondt vatten, en dan voor een oogenblik als af kondt snijden, al wat met den naam van Christus van dien akker des doods onherroepelijk verdwijnen moet, alleen dan kan ik ze uit de ervaring van uw eigen hart, uit de diepte uwer ziel oproepen, die smadelijke gedachte, die ik allereerst met u in wilde denken, wat het graf op zich zelf, wat het graf zonder Christus is.

Of is er, zoo vraag ik, een verachtelijker schouwspel van smaad en vernedering, van verderving en vernieling denkbaar, dan het nederdalen van den mensch in het graf. Ik weet het, ook de dorre plant wordt in het stof vertreden, ook het dier gaat in de kuil, maar wat is dat

in stof verkeerd worden van plant en dier, vergeleken bij de afgrijslijke vernieling, als het hoog gebod „tot stof zult gij wederkeeren" aan het kind des menschen voltrokken wordt. Wat is het leven van de struik, wat het leven van het gedierte des velds, vergeleken bij die volheid van leven, die gij als mensch in de aderen kloppen voelt? En wat moet bij u dan niet afgebroken, niet geknakt, niet vertreden, eer uw leven in het sterven ondergegaan, en het graf over u is dicht gesloten? Wie zal het sterven van den mensch zien, en voelt niet, dat er in dien dood geweld aan zijn natuur, dat er dwang aan zijn wezen wordt aangedaan, dat er een is die met hem strijdt, hem in de verzenen steekt en vallen doet, en dan zich op hem werpt, hem overmant en overweldigt.

En nu dat moet, dat is Gods recht, het onkreukbaar en onschendbaar recht van onzen God, dat in uw sterven aan u gewroken wordt. Gij leeft, maar zondig, maar in strijd met het recht zijns goddelijken wezens, en daarom niet slechts beperkt en verzwakt, maar geknakt en verbroken moet dat leven: dat leven, dat het onderstaan dorst aan het leven Gods vijandig te zijn. Ja, niet genoeg is het, dat u dat leven ontwrongen wordt, maar tot vernietiging toe, tot uw plaats niet meer gekend en gevonden wordt, moet uw aanzijn hier beneden vernietigd worden; en om uw hoovaardij moet niet slechts uw leven gesloopt, maar dat gesloopte leven worden vernederd tot in het graf. Juiche dan de Christen dat zijn vernederd lichaam eens hersteld wordt in eere, dát het vernederd wordt in de groeve der vertering, getuigt niet alleen ons menschelijk gevoel, maar belijdt ook hij. Want ja, vernedering, dát is het wat het graf ons doet aan-

schouwen, vernedering van den mensch, die naar hooge dingen strevend de orde der schepping verbrak, en als een God in eigen oog wou zijn: Vernedering voor zijn medemensch, vernedering voor de natuur, en in die beiden vernedering voor zijn God bovenal.

Het graf vernedert ons voor den medemensch, want hoe nederig onze plaatse ook zij in het maatschappelijk leven, toch hebben we van uit onze vermeende hoogte altijd nog met zelfverheffing nedergezien op anderen, die naar onze schatting nog lager stonden dan wij, en voor hen vernedert het sterven ons, door met hen ons gelijk te maken. Immers wat ook op de aarde ons onderscheide, hoe ook de een zich boven den andere verheffe, in het graf zijn allen één. Daar bukt zich de gemeene man en de aanzienlijke man vernedert zich [1]). Daar ontvangt een zelfde aarde vriend en vijand in haar schoot. Wie nog gisteren voor den man des gewelds zich boog, kan hem ligt morgen in zijn graf vertreden. Ja, in die onderaardsche grafwereld is de vernedering juist voor hem het diepst, die op die aarde 't hoogst in eere geklommen was. En zoo dikwijls er weer een machtige van de kinderen der menschen wordt uitgedragen, wordt nog „het graf „van onderen beroerd om hunnentwil" [2]), en is het of de dooden al te gader ook tot hem zeggen: „Gij zijt „óók krank geworden, gelijk wij, gij zijt ons gelijk ge„worden" [3]). „Hoe zijt gij ter aarde nedergehouwen, gij „die in uw harte zeidet: Ik zal ten hemel opklimmen" [4]). „Die u zien zullen, zullen u aanschouwen, zij zullen „op u letten en zeggen: Is dat die man die ons be-

1) Jesaia 2 : 9. 2) 14 : 9. 3) vs. 10. 4) vs. 12, 13.

„roerde?" [1]) Ziet zoo wordt zelfs de grootste der aarde in de kuil geworpen „als een kleed der gedooden, als een „die in den steenkuil nederdaalt, als een vertreden dood „lichaam" [2]). Zoo wordt al onze menschelijke „hoovaardij „in het graf ter nedergestort, zoodat de maden onder „ons gestrooid worden en de wormen ons zullen be- „dekken" [3]).

Het gewormte ja, want verder nog gaat die vernedering, en niet maar voor den verachte onder zijn evenmenschen, maar zelfs voor het stof der natuur, voor het gedierte der aarde moet het trotsche hoofd des menschen zich buigen in het graf.

Zeer zeker, koningen dezer schepping moesten we zijn naar de ordening Gods, maar door de zonde is ons koningsrecht verbeurd, is de scepter onze hand ontvallen, waarmee we heerschten over de natuur. „Vervult „de aarde en onderwerpt haar en hebt heerschappij over „het gedierte dat in zee of lucht of op die aarde zich „beweegt," [4]) — dus had eens de goddelijke zegenspreuk geklonken, waarmee de heerschappij ons op de schouders was gelegd. Maar omdat Gods gebod was overtreden, om der zonden wil, werd die vorstelijke zegen straks in den smadelijken vloek verkeerd: „Vervloekt zij „het aardrijk om uwentwil en met smart zult gij daar- „van eten. Distelen en doornen zal het u voortbrengen." En die aarde, waarover gij moest heerschen, zal om der zonde wil heerschappij over u ontvangen want „stof „zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren." [5]) Maar neen,

---

1) vs. 16. 2) vs. 19. 3) Jes. 14 : 11.
4) Gen. 1 : 28. 5) 3 : 17, 18, 19.

gij hebt u niet willen buigen onder dien vloek, en ook zonder heerschersrecht hebt ge toch heerschers op aarde willen zijn, dat het stof door 's menschen geest bedwongen worde, en het gebonden lastdier zich kromme in het juk. En ja, uw toeleg schijnt gelukt, groot acht ge uw heerschappij o! mensch, maar nu... kom hier bij de groeve der vertering, en laat dat graf het u leeren hoe zich de vertredene aan u wreekt, en de schijnbaar zoo gedweëe lust heeft aan uw vernedering en als speelt met uwen smaad.

Ziet, daar was het dan, dat krachtige lichaam, zoo rank en lest, zoo welgevoed en schoongevormd, daar was ze dan die prachtige figuur, die gestalte vol bekooring, waarin ge u door anderen zoo vaak bewonderen liet, en die ge zoo zelfbehagend vaak in het spiegelglas hebt begluurd. Daar was het dan, dat kloeke lichaam, dat ge in het zweet uws aanschijns gevoed hadt, en gespijsd: dat lichaam, dat ge met zooveel zorge gekleed, met zooveel smaak getooid, zoo angstvallig voor koude en ongeval beveiligd hadt: dat lichaam, waaraan ge het grooter deel uwer schatten, en stellig het derde deel van uw leven hebt verspeeld. En nu kom hier en aanschouwt het! Hier is ze die natuur, wier meester gij u waandet, en uit zendt ze haar giftige krachten en snijdt u den levensdraad af en sloopt dat hooggeloofde lichamelijk leven. Wijd spert die aarde haar groeve open, en dat graf, dat nooit verzadigd wordt, dat graf, dat naar het woord des Spreukendichters nooit zeggen zal „het is genoeg," dat graf, dat naar het beeld der psalmisten, een „levende verslinder" is, vangt het op, dat lichaam dat u zoo waard, zoo lief, zoo kostelijk was, en uit zendt

de dierenwereld, niet den koning der woestijnen, maar, het laagste van haar wriemelend heir, opdat stof en made zich vergasten zoude aan wat gij der aarde af moest staan. O! wanneer het dikke aardtapeet voor een wijle kon worden opgerold, dat ons die grafwereld aan het oog onttrekt: als ge ze aanschouwen kondt die rustelooze vernieling van het stof, dat ongestoorde gastmaal van 't gewormte der aarde, en die roerlooze, die machtelooze lichamen daar in al hun afzichtelijkheid liggen zaagt, — gij zoudt niet huiveren met den psalmdichter van het geweld des grafs als van een „levenden verslinder" te spreken, en niet aarzelen met mij te erkennen, dat er in die groeve der vertering een smaad zonder wedergade is, een vernedering van den mensch voor het stof.

Maar toch ook bij de vernieling in die groeve, is dat stof slechts een werktuig in de hand des levenden Gods, en daarom de vernedering des menschen in het graf is in den diepsten zin niets dan vernedering voor den Almachtige. Het nederdalen in het graf, het is een volbrengen van Jesaia's last: „Ga in den rotssteen en verberg u in het stof der aarde, van wege den schrik des „Heeren en om de heerlijkheid Zijner majesteit" [1]). Heeft de mensch zich zelven, heeft hij vooral zijn eigen lichaam zich ten afgod gesteld, om Gods eer moet op zijn sterfdag dan ook aan hem dat ander woord des profeten worden vervuld: „in dien dag zal de mensch zijn afgod „dien hij zich gemaakt heeft wegwerpen voor de mollen „en het gedierte der aarde" [2]). Had God den mensch

1) Jesaia 2 : 10. 2) vs. 20.

boven stof en plant en dier verheven, nu Gods recht is verkracht, moet ook 's menschen levensorde omgekeerd, en hij die over stof en dier heerschen zou het stof ten prooi, het dier ter verzadiging worden, en niet slechts van de aarde worden weggenomen, maar onder de aarde worden vernederd. Om der zonde wil en om het recht onzes Gods — want ja schriklijk zijn de gerichten des Heeren — moet alle hooge oog des menschen vernederd, alle hoogheid der mannen nedergebogen worden, moet alle hooge toren instorten en alle vaste muur ter neder geworpen, opdat in dien dag, (dus luidt de aloude Godspraak), als alles vernederd is, de Heer alleen verheven zij, en waar alles in de kuil ter nederligt, de Heer in heilige majesteit sta [1]).

Ziet daar het schreiend schouwspel onzer vernedering in het graf, Gel., en nu, ik weet het, ook dan nog kan men bij dat graf zich droomen droomen: ook dan nog kan de onuitdelgbaarheid onzer natuur van levensvoortzetting, van een voortduring van ons bestaan getuigen: ook dan nog kan men, staande voor de poorte dier geheimzinnige wereld, meenen een schimmenleven van verre te begluren, — maar niettemin blijft het zich opsperren dat graf dat nooit verzadigd wordt, om misschien morgen mij, straks u, binnen een luttel aantal jaren ons allen, zooals we hier saâm zijn, te verteren in zijn ingewand. O! die huivering die soms het graf u aanjoeg, ze getuigt het u wel: Dat graf het is niet maar een ernstige, maar een diep sombere gedachte, niet maar een uitgang, niet maar de eindpaal des levens, maar

1) Jesaia 2 : 10, 11, 15, 17.

een vernedering, een smaad voor ons menschelijk gevoel die elken smaad des levens achter zich laat. Dat wreede graf in zijn rauwe werkelijkheid, het is de uitblussching van ons licht, de wreedste teleurstelling waarin onze schoonste verwachting ondergaat, de bespotting van onze hoogheid, het dal der schaduwe des doods, waar achter de gelukszon des menschelijken levens onherroepelijk wegduikt. O! wie bij dat graf zonder Christus naderen moet, wie ervaart daar niet aan zijn eigen hart de ontzettende gedachte van den psalmist: Heer! hier vergaan we door uwen toorn en worden verschrikt door uw grinnigheid [1]). En wie dan zonder Christus in het hart, dat bange graf weer delven ziet, en toch werkelijkheid wil en geen schijn, wat anderen wensch zou hij in 't harte dragen, dan om hier onsterfelijk, hier eeuwig op deez' aarde te zijn, ja wat andere bede zou hem op de lippen zweven, dan deze: Red mij Heer! van 't verderf en laat mij niet nederdalen in 't graf.

II.

Het graf van Christus, dus gaf ik u de tweede gedachte aan, waarbij we zouden stilstaan. Het heilige graf, dat graf in Golgotha's dreven, waarin eens de hope der Maria's en der Joännessen was ondergegaan, maar waaruit op den blijden paaschmorgen voor ons de star der hope verrees.

Ėn nu, we staarden reeds op een ontzettend schouwspel van menschelijke vernedering, maar ook daarna

1) Psalm 90 : 7.

vraag ik u, was er ooit een vernedering zóó diep, zóó smadelijk, als aan den Zoon des menschen, aan onzen Jezus was aangedaan. In de weken die achter ons liggen is weer het aandoenlijk lijdenstafereel voor onze oogen ontrold, en hebben we van schrede tot schrede den man van smarten weer op zijn lijdensweg gevolgd. Maar hebt ge 't wel ingedacht, hoe dat nameloos lijden, dat weken lang de stof onzer prediking vormde, eerst gisteren voor Jezus begon, waar we heden reeds zijn dood gedenken, en dat dus in een luttel aantal uren zich een smart, een lijden op hem samenhoopte, dat nog een wereld verbaast. O! dát juist is het, wat ons dien goeden vrijdag zoo aangrijpend maakt, dat in hem als in een brandpunt al de bloedroode stralen van het lijden des Heeren samenvallen, en wie zou Hem dan minnen, Hem, den eenig Geliefde, en niet in de ziel van weemoed geroerd worden, waar al zijn smart en smaad, al zijn striemen, al zijn lijden, in het sterven eerst zoo wreed gekroond, op eenzelfde oogenblik een plaats in onze gedachten vraagt, en doorleving in ons gevoel.

O! zie het wat het is, als de Leeuw uit Juda's stam ontwricht wordt en de oude slang den Zoon Gods in de verzenen steekt, dat hij valt en nederligt ter aarde. Hij trad in die wereld op, roepende dat hij haar Koning wilde zijn, maar zie, hoe om onze zonde die wereld zich aan hem maakt, hem bant en uitwerpt en krachtens haar beginselen ten doode wijdt. Neen niet eerst bij Gethsemané begon zijn lijden, want immers geheel het verhaal van zijn leven, wat is het anders dan de breede teekening, hoe ze hem vervolgd heeft van stad tot stad, hem belaagde en bespiedde, en alle zoet des levens voor

hem in bitterheid heeft verkeerd. Maar toch eerst in Gethsemané breekt de strijd tegen hem in volle heftigheid uit, wordt de strijd der wereld met den Christus een strijd als van man tot man. Niet genoeg dat hij daar zwoegt in het stof der aarde, als hij door zielsangst wordt verschrikt. Neen nog het eenige dat hem restte moet van hem genomen, en hij van zijn jongeren beroofd, een vriend hem ten verrader worden. Dan vangen en binden ze hem en voort gaat het uit Gethsemané's hof, naar Annas eerst, en dan naar Cajaphas, straks naar den Landvoogd, nog weer näar Galilaea's Viervorst, en dan weer naar Pilatus terug. O! vlijme ze u nog eens door de ziel die lastertaal, die hij moest hooren, dat vonnis der godslastering, waaronder hij bezweek, die vloek door de priesters van Jehova over hem uitgesproken. Zie die ruwheid die hem hoont, dien moedwil die hem mishandelt. Zie hem daar gebonden aan de paal, zich krommende onder de geesselslagen. Ja sta hij daar nogmaals voor u, die spotkoning Israëls, met doornen gekroond en met het spotkleed omhangen, — en niet waar, ge zoudt meenen dat zelfs 't wraakzuchtigst hart door zooveel lijden moest gebroken zijn?

Maar neen, die bloeddorst, die hem aangrauwt, die priesterhaat die hem tegengrijnst, nog heeft ze niet uitgewoed, neen, nog laat ze haar prooi zich niet ontglippen. Ziet maar, daar wordt de kruisbalk reeds uitgedragen, en hem, uwen Jezus, op de schouders gelegd. En voort gaat nu de stoet en voort sleuren ze hem, of hij al met 't kruis ter aarde stort, tot eindelijk de Hoofdscheêlplaats bereikt is, en het daar voor hem ligt, dat Golgotha, dat met zijn bloed zal worden ge-

drenkt. Hoor, daar dreunt de hamerslag reeds op de nagelen die zijn handen doorboren, en nu richten ze het op, het hout der schande, en boren het in den kruisheuvel, en daar hangt hij dan, naakt en uitgetogen, bloedende aan het vloekhout, hij Jezus, onze koning, hij de trooster van ons hart. O! als een lam heeft hij zich ter slachting laten leiden, als een schaap dat stom is voor dien die 't scheert, maar neen, niet genoeg voor die werktuigen der zonde dat hij sterve, nog moet hij stervend gehoond, gesmaad, gelasterd. Wie niet meer folteren kan, sart, wie niet meer martelen kan tergt. Lamma Sabachtani is de noodkreet van zijn stervend hart, waar hij onder dien smaad bedolven wordt — en eindelijk als het dan alles volbracht is en zijn levenskracht is uitgeput, valt het bebloede hoofd hem op de borst neder en geeft Jezus stervend den geest.

Dat is het oud, maar altijd toch weer nieuw verhaal van 't bloedig lijden M. H., dat Gethsemané en Golgotha verbindt en dat op den sterfdag des Heeren in zijn gedrongen volheid voor ons treedt. Maar toch ook met dat kruis, heeft die menschheid, heeft die wereld of liever de zondemacht die haar beheerscht, haar vernedering aan Jezus nog niet tot den einde toe doen ondergaan. De schrikkelijkheid des doods wordt eerst in het graf, de smaad van het sterven eerst in de groeve der vertering zichtbaar, en daarom ook die vernedering mag hém niet gespaard, tegen wien ze woedt met een woede die niet rust eer ze alle diepten van den smaad heeft uitgeput. Ook hem moet de aarde, weergekeerd tot stof, weer met haar stof vermengen kunnen. Ook van hem mag ze niet geweerd, die vernietigende smaad, die in

het graf voor ons menschen is. En daarom niet genoeg, neen, dat die aarde hem een Gabbatha ten troon, een distelkrans voor kroon, als praalbed een kruis heeft gegeven, — niet genoeg voor die aarde dat hij geworsteld heeft in haar stof, ter aarde is neergestort, en onder spot en hoon bedolven wierd, — niet genoeg voor die aarde dat ze 't angstzweet zijner ziel, en 't bloed van den stervende heeft ingedronken, — neen hem zelven begeert ze, hem zelven wil ze in zich besluiten en het graf dat nooit verzadigd wordt, moet zich openen ook voor hem. Immers al hangt zijn lijk aan het vloekhout, toch is hij daar nog, nog wordt zijn gestalte gezien, nog is er een teeken zijner gedachtenis, en neen — weg van de aarde moet hij, de man, waar zij haar vloek op wierp, en eerst als zijn plaatse niet meer gekend noch gevonden wordt, als ook voor hem de rots haar splete opent, de grafdeur wordt bewaakt, en het zegel aan den steenwand kleeft, heeft ze den Zoon des menschen vernedert, dat ze hem niet dieper vernederen kan.

Voelt ge wat dat zegt Gel., de Christus in het graf, de Zone Gods in de groeve der vertering, als weggevaagd van het gelaat des aardrijks, hij die zich het leven op deez' aarde koos, om die wereld te redden? Dáár ledig dat kruis, verstrooid die jongeren, de hope ondergegaan in het hart dier vrouwen, die Hem minden met al de liefde harer ziel. Schijnt dan niet de toeleg gelukt, is het niet of elk spoor van dien Zoon des menschen is uitgewischt, of geheel zijne verschijning is te niet gedaan en alsof nog eens, als vóór de kribbe van Bethlehem die wereld zonder koning, die menschheid zonder Hoofd, de zondaar zonder Redder is? De

dood die eerst door het graf vernietiging van het aanzijn en uitwissching der gedachtenis werkt, ook aan Hem, den levenskrachtigste, die ooit onder menschen was opgestaan, heeft hij zijn vernieling dan volkomen, ten einde toe volbracht. Wel mocht onze Catechismus van dat graf der graven belijden, dat Hij daarom in de groeve nederdaalde, opdat het daaruit blijken zou, dat Hij waarachtig gestorven was, want ja, in het graf eerst wordt de waarheid, het innerlijk wezen des doods openbaar. En nu, Hij een prooi van dat graf geworden, voor Wiens naam en wezen zich niets meer tegennatuurlijks dan de groeve der vertering denken laat, — is er, zoo vraag ik, schreiender tegenstelling, meer vernietigende smaad, is er dieper vernedering denkbaar? Reeds waar Hij uit het rijk der geesten in het leven dezer aarde treedt, uit de zalen des eeuwigen lichts ingaat in de schamele hut, die wij bewonen, zien we zijn goddelijken luister zich als terugtrekken in zich zelf en verbaast ons een vernedering zóó smadelijk en zóó diep. De kribbe van Bethlehem is voorts slechts het profetisch uitgangspunt van een leven op die aarde, dat door nooddruft en ontbering, door miskenning en verguizing aan alle levensvreugde is gespeend. En waar de reeds zoo onbeschrijflijk vernederde dan niet slechts als een van God geplaagde omwandelt, onder een volk dat hem niet acht, maar met al feller haat bestreden, met steeds bitterder woede wordt aangevallen, tot hij eindelijk onder hun slagen zich krommen en onder hun martelingen sterven moet, immers daar bereikt de vernedering van den Christus reeds zoo ontzettende afmetingen, dat we geen dieperen gang in den weg des smaads ons voor

den Heilige Gods denken kunnen. Maar hoe dan de diepte dier vernedering gepeild, als ná dat kruis nog de vervulling der aloude Godspraak volgt, van den Man van smarten, wiens graf bij de goddeloozen is geweest. Als we den Zoon des menschen vernederd zien, niet slechts voor een zondige menschheid, maar zelfs voor de bewustelooze schepping, voor het stof der aarde en de ontbindende kracht der natuur. Neen, ge denkt u geen contrast Gel. zoo aangrijpend, zoo onuitsprekelijk roerend, als de nacht van het graf voor Hem die het licht der wereld was, de stilheid der groeve voor Hem wiens gloed alleen het menschenhart verwarmen kan, geen schreiender tegenstelling dan tusschen de machteloosheid onzer graven en Hem wien alle macht in hemel en op aarde gegeven was. De Vorst des Levens, Hij, wien het gegeven was het leven in zich zelven te hebben, wiens naam en wezen het graf in zijne verschrikking, juist uitsluit, opheft en vernietigt. Hij, de Geest der geesten, die door zijn zedelijk ongebroken kracht den geest zijn heerschappij over het graf der aarde hergeven zou, — Hij zelf in die groeve nedergedaald, — bij Hem, die, de harmonie in zich zelf, de wanklank dezer aarde zou doen verstommen, de wanklank van vernietiging in het levensaccoord tot zijn schrilste, rauwste uiting gekomen. Neen geen woorden spreken het uit, en slechts van verre kan ons gevoel het beseffen, wat wegzinken in de bodemlooze diepte der vernedering dat graf van den Christus, dat graf van Gods Heilige ons spelt.

Toch ook hier is het zijn liefde, die zich vernedert, liefde voor ons die Hem den toorn Gods in het graf der goddeloozen dragen doet, want niet voor zich zelven,

maar voor ons daalt Hij in de groeve der vertering neder. Gelijk Hij ons leven heeft geleefd, ons lijden heeft geleden en onzen dood gestorven is, zoo kiest Hij ook als onze Verzoener, als Middelaar in onze plaats, den smaad van het graf. Viert in het graf de dood eerst zijn volkomen zegepraal, daar in dat graf moet dan ook Hij, die ons het Leven is, voor ons den dood zijn zegepraal betwisten. Hij is niet op zich zelf. Niet maar onze natuur, maar de menschheid zelve draagt Hij, Hij die haar levenwekkend middenpunt is. Voor ons, in onze plaats stelt Hij zich. Niet maar onze zonden, maar geheel ons zondig leven heeft Hij door de gemeenschap der liefde opgenomen in zijn goddelijk hart. Niet slechts in zijn geest, maar in geheel zijn wezen, en dus ook in zijn lichaam, moet de vernieling van Gods toorn in smart en dood tot in haar uiterste werking door Hem gedragen. En daarom Hij sterft niet alleen, maar maakt door zijn nederdalen in de groeve dat sterven eerst tot waarachtig sterven. In den dood, tot in zijn binnenste kern dringt Hij door, om van binnen uit den dood de beenderen zijner kracht te breken. In het graf gaat Hij in, om van uit de diepten des grafs voor ons in het leven te verslinden, wat ons het leven had geroofd. Eerst uit het graf kan Hij ten leven verrijzen, juist omdat eerst in de diepte der groeve de bedding van den dood is bereikt.

Neen, werp mij niet tegen, dat bij het graf van onzen Jezus het geloof van een Jozef, een Nicodemus herleeft. Wie dat zegt, las van den gang naar Emmaus nooit, en maakt de grenslijn zwevend die de daad des geloofs scheidt van het werk der zelfbeschuldigende liefde, die aan

den doode vergoeden wil, wat ze in toewijding aan den levende te kort schoot. Maar of het dan toch den smaad der vernedering niet breekt, als we Hem door vriendenhand zien uitgedragen? O! gewisselijk. Wie die hun hulde aan het dierbaar lijk niet waardeert? Wie, dien het niet goed is, dat de hand der liefde Hem afnam van het kruis, zijn lijk omwond, en in de versche grot een rustbed spreidde. Ja, ook mij spreekt een profetie van verrijzen uit dat eerbetoon, waardoor de smaad, uit dat huldeblijk waardoor de terging van straks is vervangen. Ja, met u begroet ik dat graf nabij Golgotha als stille plaats der ruste voor den moegestreden Held. Al gaat in het diepste wezen der dingen de vernedering nog dieper. door zijn nederdalen in het graf, toch is er ook een lijn der vernedering die breekt, waar Hij van het vloekhout wordt afgenomen, en die reeds aan den voet van het kruis in een lijn der verhooging overgaat. Wien komt er geen verademing in dat gespannen lijdenstafereel als de ten doode toe gefolterde den adem uitblaast en de stilte des doods de gespannen worsteling van het lijden vervangt? De ruste die het graf ons brengt, wien toch is ze niet driewerf gezegend, nu ze Hem bereid wordt, wien nooit ruste voor het moede hoofd was gegund? O! wien schemert door de donkerheid van het graf niet reeds op den stillen Sabath iets van het morgenrood der opstanding tegen? Immers al wat we bij dat graf aanschouwen, het spelt ons reeds in heilige symboliek de heerlijkheid des Heeren die komt. Of, zegt het mij, die grafwacht, wien profeteert ze niet van die Engelenwacht die haar op den derden morgen aflost? Dat witte lijnwaad den Heilige Gods door menschenhanden omgewonden, wien

spelt het niet van het witte kleed, door Hem voor zijn verloste geweven? De zalf, waarmeê Hem vriendenhanden balsemen, wien zijn ze geen zinbeeld van de zalving des Geestes, door Hem den zijnen beloofd? Wien wijst de volstrekte armoê van wat menschelijke liefde Hem kan geven, niet als bij tegenstelling op de oneindige volheid, waarmeê Hij ons verrijken zal? O! ik stem het u toe, het is of we achter het zwarte floers des grafs reeds iets van de bewegingen des levens bespeuren, — maar toch, ook met die profetie, ook met dat voorspel des levens, mag dat graf daarom niet bedekt, de smaad van dat graf niet verbloemd. Al is de grens, die de diepste vernedering van den aanvang der verhooging scheidt, voor ons nauwlijks te bespeuren, die vernedering mag daarom niet veracht, dat graf blijft daarom niet minder schrikkelijk, en gij, die Hem als uwen Heer en Koning aanbidt, gij gevoelt het ook bij die schemering van den schoonsten morgen, wat nooit uitgesproken vernedering er ligt in die oneindig diepe gedachte: de Christus in het graf, de Zone Gods in de groeve der vertering

Bij dat graf stonden de Maria's. O! zie ze daar staan die vrouwen, die van verre aanschouwden, waar het ligchaam van Jezus was ter ruste gelegd. Neen ze denken niet, ze begrijpen niet, maar met starren blik staren ze het aan. Gesprongen zijn in haar hart al de snaren, waar een levenstoon op trillen kon, weg is al haar hope, in dat graf is al haar liefde ondergegaan. Niet meer geroerd, maar versteend door zooveel smart, gedoken in heur hulken, wezenloos, onbewegelijk, sprakeloos, en zonder tranen staan ze daar, om eerst als Jehova roept

en sabbatsplicht ze wenkt, weer uit die nevelen zich te ontwarren en uit heur droomen op te waken.....

En nu die tragische gestalten, die Maria's, met heur in zich zelf verstijfde, eindeloos-diepe smart, ze zouden úw beeld zijn geweest. Gelijk die vrouwen daar stonden, zoo zoudt ook gij nog bij het graf van Jezus staan, Gel., zoo dat graf het laatste woord zijns levens was geweest, en er uit die diepte der vernedering geen toon des levens, geen toon der eere en der heerlijkheid had geruischt.

III.

Maar nu, God zij geloofd! neen, Gel., dat graf is niet het laatste woord zijns levens geweest: er is uit dat graf een ruischen van den psalm des levens vernomen: de Christus is opgewekt, zijn dood is in het leven verslonden, en daarom dan nu ten slotte nog die bezielende gedachte, wat ons, zoo we gelooven, het graf met Christus is.

Het graf met Christus! neen we nemen die woorden niet als een juichtoon op de lippen, alsof ons hart mét Christus aan de rouw van het graf werd gespeend. Immers de werkelijkheid zou tegen die overspanning getuigen, want ach! wie zal de tranen tellen, die het nog gisteren vertolkten, wat smart, wat weemoed, wat rouwe dat graf nog in ons hart blijft wekken, ook als dat hart in Christus gelooft. Wie onzer, die daar was, greep het niet aan, ook dien vriend en broeder weêr in het graf te zien bijzetten, weêr aan de schoot der aarde te zien toevertrouwd? En ook al zijt ge niet zelven naar dat graf meê uitgegaan, immers gij allen, die vroeg of spa

uw dierbare dooden derwaars uitdroegt, en met nog versche rouw of reeds zoo oude smart hier nederzit, gij zoudt om de verbrijzeling uwer ziel, om uw tranen, om uw weegeklag tegen mij getuigen, zoo ik in de woorden mijner vertroosting den weemoed van het sterven begroef.

Neen ook mét Christus blijft dat verscheiden onzer dierbaren nog altijd een gordijn dat valt, en een voor ons hart zoo onmisbaar leven aan de aanschouwing van ons oog onttrekt. Ook mét Christus blijft dat sterven een ondoordringbare wolk die zich tusschen ons plaatst en hen, die we zoo teeder minden. Ons zien op Christus bij onze dooden neemt ons den bangen eisch niet weg, om wat met het leven onzer ziel was saamgeweven van de binnenste vezelen onzer ziel los te scheuren en hooger eisch ten offer te brengen. Ook al breekt de straal van zijn licht de nacht des doods waarin we onze geliefden allengs zien verdwijnen, toch blijft daar ook mét Hem, de versterving van de levenskracht, de verbleeking van de levenskleur, de verkilling van de levenswarmte en in het graf verwering en ontbinding van wat het dierbaar leven samenhield. Ja, ook mét Christus kan het hart ons van rouwe soms dreigen te bersten en is het vloeien onzer tranen verzachting van leed. Ook mét Hem is en blijft ons dat graf een roof van wat we een deel van onszelven achtten, een land der schaduwe des doods, waar we nooit dan met sombere beklemdheid onze dooden henendragen.

Maar nu, is de smart der barende vrouw, hoe angstig op zichzelve ook, toch niet gansch anders dan die doellooze, moedwillige, vreugdelooze smart, die smart zonder uitgang, ons in het leven zoo vaak aangedaan. En

ziet, daarom juichen we met Christus op onze graven omdat mét Hem de angsten van het graf in barensweën der vreugde verkeerd zijn, mét Christus het graf des doods een moeder des levens is geworden, en er mét Hem niet alleen in dat graf gestorven gestorven, maar ook uit het graf wordt gebaard. Het levenslied van het tarwegraan, dat sterven moet om vrucht te dragen, die psalm des levens die ons uit duizend halmen op elken graanakker tegenruischt, ze is door Hem tot een profetie der natuur van het leven des geestes geworden. Door Hem, ons aller hoofd, is een aanvang des levens in het hart zelf van den dood geplaatst. Hij heeft het leven die hoogere spanning, die onverderfelijke veerkracht, dat vermogen tot eindelooze uitzetting gegeven, dat het, hoe ook door den dood omkneld, zich uit die windselen des doods in nog rijker heerlijkheid ontplooien kan. Wat Hij leeft, leeft met goddelijke kracht, — ook in, ook tegen den dood, dat leeft Hij niet zichzelven alleen, maar voor allen die Hem zijn ingeplant. Gelijk door éénen mensch de dood is, zoo is ook de opstanding der dooden door eenen mensch, want gelijk ze in Adam allen sterven, zoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden. De poorten der ingang tot rijker, voller leven, dát is ons dan het graf met Christus geworden. Mét Hem dan gaat de fakkel der hope ons voor in de vallei der schaduwe des doods. Mét Hem die het Licht in zelven draagt, wordt de duisternis des grafs een licht om ons: dan trilt er heilige vreugde door onze smart, dan speelt er een lach door onze tranen: dan laten we ons door het graf omklemmen, omdat we weten dat dat graf omklemd wordt door Hem.

We zagen het immers, wat dat graf ons zoo bang doet zijn, het is niet maar het lichamelijk lijden van het sterven, maar veel meer nog de geestelijke verschrikking die dood en graf ons brengt. Scheiding uit dit leven, dat is voor ons diepste besef een vallen in de hand des levenden Gods, en omdat ons hart ons aanklaagt, een vervallen aan Zijn toorn. De verslagenheid, door een plotseling sterven ons in de ziel geworpen, is maar niet een huiveren voor de broosheid onzes levens, maar in veel dieperen zin de schrik die u op het geweten slaat, u beschuldigt en veroordeelt. Dood en Graf, zijn niet maar stoffelijke, maar allereerst geestelijke machten, ze zijn om de zonde, en daarom spreken ze tot u als zondaars, en dringt hun machtige stem door tot in de binnenste kern van uw wezen, tot uw zedelijken mensch. Wie vlekkeloos rein en heilig was, wat zou hij schroomen zich den Dood in de armen te werpen, — maar ons zondaren ons verschrikt de Dood, want ons slaat hij eerst den geestelijken prikkel, den prikkel van Gods toorn, in het schuldig hart, om voorts van binnen uit onzen uitwendigen mensch te verderven. O! dat Dood en Oordeel de onafscheidelijke slottonen zijn van één zelfde accoord, dat is het, wat dien Verderver ons tot een Koning der verschrikking maakt en ons doet ijzen bij het nederdalen in de groeve. Maar nu, juist die prikkel is den Dood immers door Christus ontnomen, juist die verschrikking door den Zone Gods vernietigd voor hem die gelooft. Immers dat juist is het woord des vredes, ons door Christus gebracht, dat in de onzichtbare wereld der geesten, de geestelijke macht der zonde door Hem is

gebroken, dat met Hem het offer onzer zonde reeds door de poorte des doods is heengegaan, dat we zijn verzoend, dat het rantzoen ons is verworven, en dat nu reeds gerechtvaardigd en geheiligd zijn, wie in zijn zoendood gelooven. En daarom mét Hem, o! dan wacht Hij ons daar op bij onze graven, en knielen we in het aangezicht des Doods voor onzen Redder neer, niet om Hem ruste te vragen, maar om te danken met heilige blijdschap, dat Hij ons, moeden van ziel, de rust reeds heeft geschonken, ons, beladenen van hart, de vrede reeds verworven heeft.

Toch is niet alleen die geestelijke prikkel des grafs door Christus voor ons gebroken. Neen, zou zijn verlossing een volkomene zijn, dan moest de werking des doods niet slechts in zijn geestelijk middenpunt, maar vandaar uit evenzeer in zijn stoffelijken omtrek worden vernietigd, en daarom heeft Hij ook de vernedering der groeve van ons genomen, den smaad van het graf voor ons gekeerd. Immers we juichen niet slechts dat Hij leeft, al had de dood Hem gebonden, maar dat Hij in heerlijker gestalte uit den dood heeft teruggebracht, wat in het sterven scheen ondergegaan. Ziende op Hem, in wien de kiem en profetie ligt van ons aller leven, roemen we dus met die vaste verzekerdheid des geloofs, die reeds ziet wat nog niet werkelijk is, dat ook dit ons lichaam, hoe ook vernederd in het graf, toch naar de gestalte van zijn heerlijkheid eens zal vervormd worden. En daarom laten we ons smaden door het stof, omdat we met Hem het weten, dat we eens van dien smaad zullen gewroken worden, als we met Hem niet slechts over het stof der aarde maar over het heir der Engelen heerschen zullen.

Met Christus dan is de wonde ons door het graf geslagen niet meer ten doode, het nederdalen in de groeve niet meer de smadelijke uitgang van den kampstrijd des levens, maar slechts een teruggeworpen worden voor het oogenblik om straks te luisterijker te zegepralen. Niet geknakt, niet gebroken, maar slechts ingedrukt wordt dan onze levensveer in het graf, om straks te veerkrachtiger op te springen. Niet slechts de geest is ons door Hem gered, maar ook wat voor oogen is behoeven we mét Hem niet prijs te geven. Juist als we in Christus zijn, behoeven we ons aanzijn niet te vergeestelijken en te vervluchtigen, maar leggen we in naam des Heeren de hand ook op die zichtbare gestalte en juichen, dat ze, in rijker vorm ontplooid, leven zal met Hem.

Ja mét Hem, dan heeft dat graf reeds nu voor ons een hooger bezieling, die in de schaal des geloofs gewogen verre uitstijgt boven den tijdelijken smaad van het graf. Wat van dien smaad nog bleef, het wordt teruggedrongen voor ons besef, en geheel in de schaduw gesteld, door de vervulling onzer zielswenschen, die we ten prijs van dien smaad verwerven. Of weten we dan niet, dat wie met Christus sterft, ook al derft hij nog den vollen glans van het eeuwig licht, toch met Hem in het paradijs is reeds in de ure van zijn sterven? Al zal de volle heerlijkheid eerst over ons opgaan, als Hij op de wolken komt en de pracht van het nieuwe Jerusalem en de heerlijkheid der kinderen Gods uitbreekt, toch zijn we immers van stonde aan met den Bruidegom onzer ziele vereenigd, met Hem verbonden, met Hem innig één, meer dan ons hart op aarde ooit kon. En nu, geloof dan in dien Trooster van het menschenhart, voel

u als een gekochte door zijn bloed, heb naar Hem een verlangen, dat hoe vaak ook onderdrukt, weer krachtig telkens opklimt uit de diepten uwer ziel, ja heb hem lief, meer dan ge uw vrouw bemint, of uw kroost op 't harte draagt, — en ge gevoelt het immers, ontbonden van deez' aarde, met Hem, uw' Jezus, onafgebroken één, met Hem door elke levensuiting verbonden te zijn, dat is reeds zalig, dat is reeds voorsmaak van volle heerlijkheid voor al de diepten van uw hart.

Het scheiden zelfs van wie ons lief op aarde werden, zoo het een liefde in Christus was, die hun ziel met de onze saamverbond, het schrijnt ons niet meer door het hart met dien bangen, eindeloozen weemoed. Wie leeft in Hem, heeft hier reeds in het aardsche leven de grenslijn te niet gedaan die het eeuwige afscheidt, van wat bevangen ligt in den tijd. Niet maar zijn blik, maar de ontplooing van zijn wezen is verruimd, en nog levende in deze zichtbare wereld, gaat hij met zijn ziel reeds uit naar de onzichtbare wereld, ja soms haar poorte binnen. Er blijft dus een gemeenschap voor wie in Jezus gelooven, het zij wij nog op deze aarde, of zij in het rijk der dooden aan Hem die ons Hoofd is zijn verkleefd. Voor hen en ons is Hij het plechtanker der ziel, geworpen in het binnenste voorhangsel, waarvoor bij het opstuiven der golven in de zee onzes levens zoowel als bij den stormwind der graven, óns hart met het hunne rust. Dan leven ze met ons voort die van ons gingen, dan blijven we met hen samenleven, niet slechts in een wereld der verdichting, niet maar in de herinnering onzer liefde, niet maar op den bodem van ons werkelijk leven, omdat niet in ons zelven maar in Hem,

in wie ons beider leven is, het vereenigingspunt rust van ons hart.

Ziet, daarom treuren we met geen doffen weemoed, als er weer uit ons midden worden opgeroepen, die een ledig laten in onzen kring. Daarom weenen we wel bij onze graven, maar toch met een droefheid, die onze dooden schier benijden kan. Daarom heffen we wel den klaagzang aan, maar planten toch bloemen om den grafzerk heen, niet om den smaad te bedekken, maar als profetie van de eere des levens die komt. O! wie uwer kent ze niet, die bovenaardsche oogenblikken aan de stervenssponde onzer dierbaren doorleefd, dat het was of we met hen in hooger leven opgetrokken, een Thaborstabernakel om ons voelden nederdalen en een eeuwig heilig ons stroomde door de ziel? Ja, wie kent ze niet die ure op het graf doorleefd, als we wel droef gestemd daarhenen gingen, maar met een overwinningsgevoel in het hart en met een zegepsalm op de lippen van den Godsakker wederkeerden, omdat we nooit vaster dan juist bij dat graf in onzen Jezus geloofden.

O! dan staan we op onze graven en staren met vasten blik in de vernieling die dat graf ons spelt en schouwen hem aan, dien smaad, die verwoesting, wier teekenen op dien doodenakker zich verdringen, maar met den voet op het graf, getuigen we dan van de heerlijkheid des Lams, van Hem die op de wolken komt, die dood en graf voor ons gebonden houdt en eens in den eeuwigen dood zal verslinden. Ja, dóór onze tranen heen zien we dan hier reeds iets van die volzaligheid der eeuwen en profeteeren van dien grooten en doorluchtigen dag, als de hope, waarin thans nog onze kracht ligt, in volle aanschou-

wing zal zijn ondergegaan en die psalm des levens, die nu over onze graven ruischt, wegsterft in het Halleluja voor den troon.

Wel hem wien die heerlijke hope, die profetie van het eeuwig licht in het harte leeft. Zegt mij dan, is ze ook úw deel Gel., is ze u die geestelijke verzekerdheid, waarop ge morgen reeds, waarop ge heden nog in de groeve zoudt durven nederdalen? Hebt ge dat geloof, rustende niet op valschen maar op vasten grond, niet als schijnbelijdenis der lippen maar als werkelijkeid in het hart, zóó dat het geloof u geen levensversiering maar levensbeginsel is? O! niet mijn woord behoeft het u thans te prediken, dat het leven kan worden afgesneden, eer ge uw gebed hebt voleind, dat de dood wel waarlijk komen, het graf zich wel waarlijk openen kan. Wat zou mijn taal vermogen, waar de prediking Gods in dat zoo plotseling sterven mij zoo ontroerend, zoo hartdoordringend is voorafgegaan? Maar wat ik u vragen wilde, zegt het mij, zal een slag als ook nu weer in de gemeente viel, zal ook dat plotseling sterven, dat sterven in deze dagen, dat vriendengraf bij het graf van Jezus geopend, zal het alles weer zonder vrucht der bekeering voorbijgaan, om ons, van den schrik dra bekomen, weer gedachteloos te doen meêglijden met den stroom? Waar de Heer door zulk een dood naar zijn eigen sterven, door zulk een graf naar zijn eigen grafspelonk henenroept, zult ge daar nog u verharden, om aan dat kruis niets dan een traan, aan dat graf niets dan uw weemoed te wijden? O! ik weet het, een Godswoord als ook nu weer

uitging, het keert nooit vruchteloos weder, maar waarom zou het ook bij ú geen vrucht dragen? Of zegt het mij, zoo daar in uw midden waren, die niet meer los van den Christus waren, maar toch niet kleefden aan Hem met geheel hun ziel, zou het dan niet godverheerlijkend zijn, als die schok, dien ge nu ontvingt, het geloof in u deed doorbreken, en als bij het graf, waarom we gisteren weenden, uw knie voor het eerst voor Hem gebogen werd, die ook u roept, die ook u liefheeft, die ook u gekocht heeft met zijn bloed. Och! dat niemand uwer van verre bleve! Immers állen geldt het sterven, moet dan het geloof ook niet áller zijn, die uit den dood willen leven? Neen, werpt uzelven niet weg, alsof uw zonde te groot, alsof uw goddeloosheid te schrikkelijk ware. Niet gerechtigen immers, maar zondaren zoekt de groote Herder en juist die erkennen het niet te zijn, ze zijn het immers voor God. Niet tot hen die in zelfverheffing zeggen zijn volk te zijn, maar tot Lo ammi zegt de Heer „gij zijt mijn volk." Voelt ge u gebroken, Hij wil u verbinden; juist naar het weggedrevene breidt zich de hand Zijner liefde uit. De barmhartigheden Gods zijn grondeloos! Al gaf God mij engelentaal op de lippen, nog zou ik u de helfte niet kunnen uitspreken van de onuitputtelijke volheid Zijner ontferming, u den rijkdom niet melden kunnen van Zijn eeuwige vertroosting. Alleen de ziel verstaat deze dingen, en daarom opent zelf uw hart en leg uw ziel te luisteren of ge zelf een enkelen toon van dat lied der erbarming op mocht vangen. Uw heil is bereid, uw verzoening, ze is verworven, gereed ligt uw vergeving voor den troon. O! dat ge ze dan grijpen mocht met den krachtigen arm des geloofs, en er uit het

zaad dat ook nu weer in de aarde viel een vrucht des geloofs voor u mocht ontkiemen. Ik vraag het u voor uzelven, maar voor hen die ge liefhebt evenzeer. Beweeg ze tot geloof, hun voorhoudende het Woord Gods. Want neen, dát is geen liefde, zoo ge, meenende zelf verzekerd te zijn, hen laat leven, laat sterven in onbekeerlijkheid. Ingebeeld is dan de liefde van uw hart, gehuicheld uw vertroosting bij hun graf, zonder steun of vastigheid uw hope des wederziens. Neen, knielt niet zelven alleen, maar bidt de uwen, dat ze met u knielen, voor dat kruis van den Man van smarten. Ook bij uw graf staat de Christus u op te wachten, ook op de graven der uwen zal Hij met u zijn, maar dit blijft onwankelbaar: dat het geloof alleen beslissen zal, of uw graf door hem ontsloten of in den tweeden dood zal bezegeld worden. Amen.

